

kentin aynaları

İSTANBUL'UN
SANATÇILARINDAN
YANSIMALAR

Alistair Hicks

İstanbul baştan çıkarıcı denizlerle çevrili olsa da, Boğaz ve Marmara kıyılarında romantizm çoktandır şüphecilikle yan yana yürüyor. On beş milyonu aşkın insanın yaşadığı, hiç durmadan genişleyen İstanbul, kent yaşamına dair en büyük laboratuvarlardan biri: Dünyanın ne yönde değiştiğini görmek için New York, Hong Kong ve Londra'nın aralarında bulunduğu tanınmış sanat merkezlerine nazaran daha güvenilir bir deneme yanılma alanı. Neyse ki, bu test tüpüne benzeyen metropol aynı zamanda içinde neler olup bittiğini analiz edebilen, sezgileri güçlü ve sözünü sakınmayan sanatçılara da sahip.

Bu kitap söz konusu on iki sanatçının nerede yaşadığından çok, çevreleriyle nasıl ilişkilendiklerine odaklanıyor, zaten uğraştıkları şeyin başında da bu geliyor. Çoğunun popüler olmasından çok önce ilgilenmeye başladığı bir diğer konu ise çeşitlilik. Kapitalizm ve komünizmin tarih boyunca çeşitliliği açıktan övmesi, ancak su katılmış örneklerinde hemen hep ikinci plana atması oldukça manidar. Buradaki sanatçılar kültürün ve dahası hayatın bir dizi markaya indirgenmesiyle mücadele ediyor.

Bu kitabı yapma fikri uzun süredir sanatçıların atölyelerindeki yaşamı günışığına çıkarmak isteyen Ayşe Umur'a ait. Ancak fikri, bu iş için bir araya getirdiği ekiple beraber dönüşüp sanatçıları çevreleriyle ele almaya evrildi. Kitap sayfa sayfa ilerlerken konuya çok daha büyük bir özenle eğildi.

Günümüzde pek çok insan halen sanatçıları tuhaf Bohemler olarak görse de, çoğu sanatçı gizlendiği tavan arasından yıllar önce firar etti. Bu kitap sanatçıların atölyelerini takıntılı bir merakla gözlemektense, onlarla beraber sokağa fırlayarak yaşamları ve düşüncelerini takip etmeyi önemsiyor. On iki sanatçıdan her biri farklı yönlerde ilerliyor. Aralarında Serkan Taycan, çevreyi belgelemek konusunda bir bilim insanının kesinliği ve metodolojisine muhtemelen en yakın duran sanatçı. *HydroLab* isimli en önemli uzun süreli küresel projelerinden birinden söz ederken gerçekten de "laboratuvar" tabirini kullanıyor ve bize su kaynaklarının kullanımını ve istismarının bugün dünyanın başındaki en büyük dert olduğunu göstermeye çalışıyor.

Çoğu sanatçı değişimden yanadır, ancak yıkım güllesi ortaya çıktığında onu ilk sorgulayanların arasında da yine sanatçılar yer alır; özellikle de bu tahribat aracı bir başkasının kontrolündeyse. Bu kitaptaki en çarpıcı görsellerden biri kapüşonlu bir gencin

onlarca nesildir kente gelen göçmenlere sığınak olmuş Sulukule bölgesini yıkıp geçmeye hazırlanan gülleli bir vinçle dansını belgeliyor. Halil Altındere değişimin alaycı bir tavırla kucaklanışını kayda geçiren bu 2013 tarihli video eserine *Wonderland* adını vermiş.

Osman Bozkurt kamerasını belediyelerin bir diğer “harikalar diyarı” yaratma girişimine çeviriyor. Şehre gelenlerin çoğu vaktini bu dolambaçlı metropolü bağlayan çevre yollarını kat ederek geçiriyor. Viyadükler ve Boğaz’daki üç büyük köprüden gördüğümüz kuş bakışı manzarayı saymazsak, kendimizi otoyolları kaplayan “duvar peyzaj”larıyla çevrili buluruz. Bozkurt çalışmasında bu “yerleştirmeleri” yalnızca fotoğraflamış. Buldozerlerin yıkıcı etkisini bizlere unutturmayı, onları süslü yüzeylerle örtmeyi amaçlayan bu teşebbüslerin erdemini sorguluyor.

İngiltere’de zorlu hükümler eskiden “on iki dürüst ve erdemli kişiye” bırakılırdı. Tek bir hâkimin baskı veya rüşvet etkisi altında kalmasına karşı geliştirilen bu uygulamaya kadınlar ancak 1921’de katıldı. İngiliz hukuk sistemi bin yıl kadar bir grup insanın bir araya gelerek farklı bakış açıları ortaya koyup paylaştığı jüri sisteminin potansiyelinin yarısını kullanabildi. Bu kitap on iki İstanbullu sanatçıdan oluşan jüriyle bir oturum. Grubun rastlantısal bir seçim süreciyle oluşturulduğunu söyleyebiliriz, ancak hepsi şehrin bugününe dair güncel ve belirleyici bir izlenim sunmak üzere bir araya geldi. Ortak bir yol haritaları yok, dolayısıyla ortaya uyumlu bir topluluk, heyet ya da zümre çıkmıyor, ancak bu masadan doğabilecek nice diyalog var.

Eğer bu on iki kişiyi bir odaya kilitleyip İstanbul’da bugün yaşananlara dair bir hükme varmalarını isteseydik, muhtemelen çatışma çıkar ve karar da çekimsiz olurdu. Her sanatçıyla teker teker konuşarak şehrin dinamizmi ve karmaşasının bir kısmını kaçırmış olabiliriz, ama İstanbul hepsini kucaklayacak kadar büyük. Bu şehir aynı seslerin içinde dönüp durduğu bir hava boşluğundan çok, farklı fikirlerin bir arada fokurdadığı bir kazana benziyor. Dolayısıyla kitaptaki eserlerin farklı bileşenlerini, onları şekillendiren fikirleri ve duyguları incelemek kolay değil, ama son derece keyifli.

Halil Altındere
Harikalar Diyarı, 2013
HD video, renk, ses, 8'24"
Sanatçı ve Pilot Galerisi'nin izniyle

Altındere'nin videosunda karşılaştığımız Sulukule hip hopundan Karaköy'deki trafik ışıklarının tıkırdamasına nasıl varırız? Burada İstanbul'u yalnızca on iki sanatçının gözünden görmüyor, aynı zamanda duyuyor ve hissediyoruz. Ses, Cevdet Ereğ'in sanat üretiminin merkezinde. Sanatçı bizi gündüz ve gece arasında siyah/beyaz, karanlık/aydınlık gibi keskin karşıtlıklarla tanımlanmamış bir gezintiye çıkarıyor; sesli ve kalabalık gündüzlere kıyasla gecenin sessiz ve sakin olması gerektiğine dair yanılığını da yok ediyor. Yağmurlu 3 Haziran 2021 gecesinin karanlığında Ereğ'in yanından bir sokak köpeği geçiyor. Sanatçının iPhone'uyla çektiği fotoğrafta bir çift öfkeli yeşil göz var, ancak o bununla kalmayarak bizi o anın ritmine daha da yaklaştırıyor: "slık slık slık slık (pıt pıt pıt pıt)".¹ Nihayetinde Ereğ aynı zamanda bir davulcu ve müzik hayatının bir kısmını kaplıyor, ancak sanatının bütünü ses odaklı değil. Çalışmaları hayatla daha kolay başa çıkmak için kendimizi nasıl ölçüp biçtiğimizle, yaşamlarımızı nasıl farklı parçalara ve bölümlere ayırdığımızla da ilgileniyor.

İstanbul'da bir sokak gezintisi deneyimini iki kez yaşamak imkânsız. Aynı yolu kaç kez yürürseniz yürüyün, ki seçeneklerin sınırsız olduğunu düşünürsek bu hayli zor, bu şehrin tüm sırlarını insana açık etmeyeceği aşikâr. Şehri bir derin düşünceler ve fikirler kozasına dönüştüren şeylerden biri de bu olsa gerek. Antonio Cosentino'nun *İstanbul Atlası* (1996–2019) yitip gitmekte olan bir şehre yakılan ağıt olarak görülebilir. Sanatçı, modern şehrin sürekli bir şantiye alanı haline getirdiği binaları, sokakları ve hatta meydanları belgelemek için iki yüz binden fazla kez fotoğraf makinesinin deklanşörüne basmış. 2013 tarihli *Gemiden Kıyıya: Marmara'dan Kaçış* şehrin gemicilik endüstrisinin cenaze töreni sayılabilir. Oysa İstanbul'un tarihsel zenginliği ve başarıları buraya gidip gelen gemilerin sayısı ile yakından ilişkiliydi. Cosentino yatardan ve katlardan ziyade, şehrin sosyal dokusuyla ilgileniyor.

Cosentino'nun atölyesi, bu kitapta yer alan ve halen İstanbul'da yaşayan sanatçıların çalışma alanları arasında geleneksel formata en yakın olanı, ancak etrafını çevreleyen tüm diğer zanaat atölyeleri gibi sokağın ortasında. Sokaktaki yaşama temas edebilmek Cosentino için elzem; bu durum artık atölyesi Akdeniz'in diğer ucunda, resim güzelliğindeki Lizbon'un tam ortasında bulunan Leylâ Gediz için de aynı oranda geçerli.

[1]

Cevdet Ereğ (@Cevdeterek)
slık slık slık slık (pıt pıt pıt pıt),
Instagram, 3 Haziran 2021.
www.instagram.com/p/CPofo3ogMW7AfF96X8gnZy8udDOfwzPKANB3Too/?hl=en

Neyse ki okuyucuların sanatçıların çevreleriyle ilişkisini akıllarında canlandırabilmeleri için kitapta Reha Arcan'ın fotoğrafları ve sanatçıların kendi çalışmaları var. Ama ben bu satırları Avrupa kıtasının diğer ucunda, pandeminin sebep olduğu zorunlu kapanma döneminin ortasında kaleme alırken, sanatçılarla geçirebildiğim görece az vakitten faydalanmak durumundayım. Zihnimin ve duygularımın oynadığı oyunların filtresinden geçerek aklımda kalan anlık karelerle ilerliyorum. Antonio Cosentino'yu, mahallenin diğer işçileriyle beraber beyaz bir küpe benzeyen bir lokantanın içinde görebiliyorum. Sanatçı halkla bir dayanışma içinde. Diğer taraftan hayalimde Hera Büyüктаşçıyan Adalar ve anakara arasındaki feribot iskelesinde durmuş bekliyor. Bu imgeyi güçlendiren, sanatçının Instagram hesabında paylaştığı, feribotu takip eden bir grup martıyı mavi göklerde süzülürken gösteren birkaç kısa video. Cevdet Ereğ'i trafik ışıklarının tıktırılarak dinlerken bizzat gözlemlene fırsatım olmadı, ama zihnimde sanatçı tam olarak o halde duruyor. Nilbar Güreş ve her daim tetikte olan kedisi tarafından izleniyorum her an. Diğer yandan Ali Kazma'yı oturma odasındaki masanın üzerinde yükselen kitap öbeklerine göz atarken veya sokağının küçük kafesinde oturmaya hazırlanırken buluyorum; elindeki kitabı okumak üzere oturmadan önce, masanın ayaklarını ayarlamakla meşgul.

İnsanlar İstanbul'a nice umutlarla geliyorlar. Turistler de umduklarını görme beklentisinde. Gözde İlkin, yaşadığı şehrin zihinlerde klişeleşmiş versiyonuna *Boğaz Turu* (2014-15) adında bir duvar işlemeyle cevap veriyor; bu dokuma turistlere arzuladıkları ve beledikleri türden, bitmek bilmeyen Galata Kuleleri ile çevrili bir Boğaz turu sunuyor. Günümüz sanatçıların çoğundan farklı olarak da, İlkin bunu etrafı çatılarla çevrili küçük bir odadan yapmayı başarıyor.

Modern yaşamın en büyük suçlarından biri markalaşma. Markalar insanlara pek de iyi olmayan seçimler konusunda kendilerini iyi hissettirmenin bir yolu, bir sahtekârlık. İkinci binyılda hanedanların kabilecilik ruhundan beslenerek içinde bulunduğumuz yapay kabileciliği, yani milliyetçiliği yaratmaya evrilmesi gibi, büyük şirketler de şimdilerde markalar yoluyla yapay bir aidiyet duygusu aşıyor. Bu kandırmacaların en dolaysız olanı da insanların yaşayacakları yere karar vermelerini etkilemeye yönelik. Nihayetinde ev, insanın kapılarını kapattığında kendini tüm dünyadan soyutlayabileceği korunaklı bir şato. Markalar hayatta olmanın acısını unutturmaya, günlük sıkıntılarımızı görünmez kılmaya, yapay bir huzur ve sükûnet yaşat-

maya çalışıyor. Serra Tansel güvenli siteler aracılığıyla bunları nasıl utanmazca başardığımızı gösteriyor. Suryapı Lavender, Star Towers ve Almond Hill İstanbul'daki bu sitelerden üçü. Yalnızca hayallerinizdeki şatoyu almakla kalmıyorsunuz, satıcı yeni cennetinizi Serkan Taycan'ın *Kabuk* serisindeki kulelerden ve konut hiyerarşisinin alt basamaklarındaki diğer mekânlardan ayırıştırmanızı da kolaylaştırıyor.

Markalaşma o kadar sinsi bir süreç ki, yalnızca rüyalarımıza nüfuz etmekle kalmayıp onların yerini de alıyor. Kitap fotoğraflarının çekim mekânı olarak Serra Tansel ve bu projedeki yol arkadaşım Reha Arcan İstanbul'da bulunan ve Venedik'in bir sahneye dönüştürülmüş versiyonuna benzeyen ViaPort Venezia'yı seçtiler. Alışveriş merkezinin etrafındaki Venezia Evleri ve Venezia Rezidansları'nı da yapan şirket, dünyada *La Serenissima* olarak da bilinen, suların taşıdığı bu şehrin albenisine oynamışlardı. Rüyalar bir markanın damgasını yediklerinde kâbusa da dönüşebiliyor. İstanbul ve İtalya'nın tarihsel ilişkisi romantik olduğu kadar fırtınalı da. Ceneviz yapımı Galata Kulesi'nin şehre egemen konumundan da anlaşılacağı üzere, İtalyanlar İstanbul'da ayrıcalıklı bir konuma sahipti, ancak bu gelgitli de bir ilişkiydi. İstanbul'un son iki bin yıl boyunca dışarıdan gelenleri en çok bağrına basan şehir olduğunu söyleyebilirsek de, şehir çeşitli yabancı nefreti dalgalarına da sahne oldu. İtalyanlar da bu dalgadan nasibini aldı. Osman Bozkurt'un bir projesi, sanatçının Pangaltı'da yaşadığı mahalledeki Napoli adlı bir dükkâna odaklanıyor. İsmi de İtalyanca'dan türetilmiş olan Pangaltı uzun zamandır İtalyan kökenli İstanbullulara ev sahipliği yapmıştı. Dolayısıyla Bozkurt da bu dükkâna Napolili kimselerin çocukları ve torunlarının işlettiğini varsaymıştı, ancak aylar süren araştırma ve görüşmeler sonucunda Bozkurt ve projeyi beraber ürettiği eşi Didem Özbek dükkânın esas sahiplerinin mallarına seneler önce el konduğunu keşfetmişti. Dükkânın İtalya'yla tek bağlantısı, ön cephesindeki tabelaymış.

İnsan dünyada bir şeylerin ters gittiğini İstanbul bir soykırıma sahne olduğunda anlıyor. Şehir altın yıllarında hep çeşitliliği kucaklamış ve birçok farklı kültürün keşişim noktası olmanın faydasını görmüştü. Bu durum tek bir ülkenin değil, farklı imparatorlukların başkenti olduğu zengin tarihinden kaynaklanıyordu. Sanatçılar genelde siyasetçi kimliği

Hale Tenger
World Cracker, 1992
Rus fındık kıracağı, oyuncak küre
7 x 22 x 4 cm
Fotoğraf: Aziz Çelebi
Sanatçı, Galeri Nev İstanbul
ve Green Art Gallery,
Dubai'nin izniyle

taşımaz, ama sıklıkla siyasetçilerin eninde sonunda diline dola-
dığı konular üzerinde üretirler. Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin he-
men sonrasında Hale Tenger Instagram sayfasında bundan otuz
yıl önce, 1992'de ürettiği *World Cracker* adlı eserinin fotoğrafını
paylaştı. Ejderha formunda, Rus yapımı metal bir fındık kıraca-
ğıydı bu. Sanatçı, canavarın ağzına kabuklu yemiş yerine oyun-
cak bir yerküre yerleştirmiş. Oyuncak dünyanın üzerinde kıtalar
ve bazı ülkelerin adları görülüyor. Ejderha dünyayı tam eski Sov-
yetler Birliği ve Avrupa'nın arasından kapmış. Milliyetçilik canava-
rının hakaretimiz bulacağı bir durum bu.

Kitaptaki on iki sanatçının da ulusal meseleler yerine “yerel”
ve küresel konulara odaklanması hayli çarpıcı. İnsanların yaşa-
mını yansıttıkları düşünülürken buna pek de şaşırılmamak ge-
rek. Bitmek bilmeyen haberlere rağmen insanlar sokakları arşın-
larken ülkenin dış borçları ya da dış siyasetini düşünmüyor. Ak-
sine, çoğu kendileri, akrabaları, sevdikleri ve hayatta karşılaştık-
larının sıkıntılarını dert ediniyor. Milliyetçilik kavramı bu on iki
sanatçının eserlerinde görüldüğünde, genelde bu mefhumun top-
lumsal ve küresel endişelere cevap vermemize nasıl engel oldu-
nu vurguluyor. Toplumsal cinsiyet İstanbullu güncel sanatçıların
çoğunun eserlerinin merkezinde. Yurtseverlik* kelimesinin İngi-
lizce karşılığının kökeni, Yunanca “babadan” anlamına gelen *patri-
os*'a uzanır; ataerkil anlayışa takılıp kalmış, modası geçmiş bir kav-
ram bu. Hale Tenger bu düşünce biçiminin ne kadar ilkel oldu-
nu sıra sıra dizilmiş maymunlar ve fallik figürlerle gösteriyor.

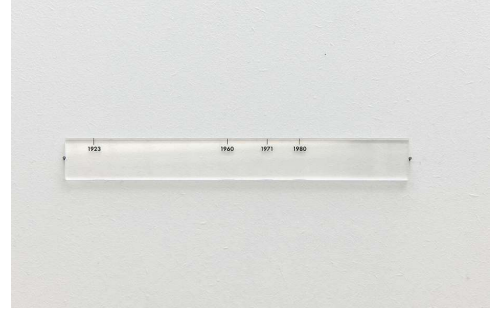
Yakın dönemde uluslararası çapta yoğun bir ilgiyle karşıla-
nan Hera Büyüktaşçıyan mekâna özgü yerleştirmeler ve içinde bu-
lunduğu toplum ve mekânla iletişime geçen eserler üretiyor. Ge-
nellikle büyük ölçekli ve heybetli çalışmaları bir sonucu dikte et-
meyen, tanımlanması zor işler. 23. Sidney Bienali'nin tanıtım met-
ni sanatçının “hafızanın suya özgü, akışkan mizacıyla yüzleşti-
ği”nden söz ediyor. Prens Adaları'nın Rum nüfusunun bir mensu-
bu olan ve İstanbul'un zengin tarihiyle de yakından ilgilenen sa-
natçı geçmişe takılıp kalmamıza izin vermiyor. Arada kalan boş-
lukları doldurma ve hafızamızın eksiklerini tamamlama işini biz-
lere bırakıyor. Adeta bir mekânın tarihini yeniden yazmaya teşvik
ediyor, ama bu tarih yine de hep yarım kalmalı ki, üzerinde ça-
lışmaya devam edebilelim. Büyüktaşçıyan kelimesinin tam anla-
mıyla toplulukları yeniden inşa etmeye çalışıyor.

[*] ç.n. İng. *patriotism*

“Mekâna özgü” Büyüktaşçıyan’ın eserlerini tanımlamak için yeterli değil, çünkü buldukları coğrafi koordinatlar kadar zihinlerimizi de mesken ediniyorlar. Bu kitabın keyifli taraflarından biri de Reha Arcan’ın sanatçıları düşündükleri ve hayatın tadını çıkardıkları mekânlarda fotoğraflaması oldu. Geleneksel sanatçı imajı, atölyesinde derin düşüncelere dalan, sonra da yüksek zirvelerden inerek, parası olsun olmasın, kendini dünyanın sunduğu zevklerle tıka basa doyuran bohem bir erkek figürü. Bu modeli taklit etmeye çalışan birkaç dinazor mutlaka kalmıştır, ancak çoğu güncel sanatçının sürdürdüğü yaşamdan oldukça uzak bir hayat tarzı bu. Aynen eskiden ofis çalışanlarının dişe dokunur fikirlerini masa başında otururken bulduğuna dair o yanılığa benzer biçimde, sanatçılar da çoğu fikirlerini atölyelerine kapanmış çalışırken değil, bizzat dışarıda, hayatın içinde buluyor.

Sosyal medya izimizi farklı şekillerde sürüyor. Cevdet Ereğ gibi sanatçılar uzun süredir bir yapıdan ve düşünce modelinden diğerine nasıl zahmetsizce uyum sağladığımızı gösteriyor. Bu geçişin coşkusu vurgularken, nasıl kolayca istismar ve manipüle edilebileceğimize de dikkat çekiyor. Sanatçının *Cetvel* serisi Facebook’un yaşamımızı tek bir zaman tüneline indirgemeye çalışmasıyla alay ediyor. Büyüktaşçıyan 12 Ocak 2010 tarihli ilk Facebook gönderisinde şöyle demiş: “Kim olduğumu tanımlama süreci, nereye ait olduğumu belirlemekle başlar.” O bu serüvenin basit ve dolambaçsız olacağını düşünme yanılığısına asla düşmemiş. Fotoğraf ve yazılı tasvirler eserlerini hakkaniyetle anlatamıyor. Bu eserler dışarıda kaldığımız, bir sürgünde olduğumuz ve sanatçının da elimize belli belirsiz bir anahtar tutuşturduğu hissini veriyor.

Çalışan bir anahtarımız olsa da, anılara da düşüncelere de her istediğimizde erişemiyoruz. İnsanlar bir fikri nasıl bulduklarını ısrarla sorulduğunda genelde bir şeyler uydurur, çünkü çoğu fikir gökten zembille inmez. *Alanda* bir tür özgürleşme hissine işaret ediyor. Birey açık alanda ve özgür. Leylâ Gediz’in bu başlığı taşıyan resimlerinde birkaç figür geniş bir alanda görülüyor, ancak figürler tüm seride kendine yer bulan tek bir demir tırabzana tutunuyor. Sanatçı şu sıralar Portekiz’de yaşıyor ve dolayısıyla

Cevdet Ereğ
Ruler Coup (mini), 2011
Şeffaf pleksi üzerine lazer ve beyaz boya
19 x 2,5 x 0,35 cm
Fotoğraf: Peter Cox
Sanatçı ve AKINCI Galeri’nin izniyle

İstanbul'a Akdeniz'in diğer tarafından bakıyor. Bu kitap için yaptığımız görüşmelerin hepsi COVID-19 salgınının bizleri dış dünyadan soyutlamasından önceydi, ancak kitabın büyük bölümü kapatılma sürecinde, Londra'da kaleme alındı. Dolayısıyla Gediz'in konu edindiği temayla arasındaki fiziksel uzaklığını ben de yaşadım. Şehinden ayrılmak sanatçının bakışına panoramik bir beraklık kazandırmış. Resimlerinde parkta görülen figürler geniş alanlarda olsa da bir yerlere tutturulmuş haldeler.

Kapanma dönemi puslu bir nostaljiyi de ortaya çıkardı. Bir süredir Orhan Pamuk'un "Hayat o kadar berbat olamaz' diye düşünürüm bazen. Ne de olsa, sonunda insan Boğaz'da bir yürüyüşe çıkabilir"² tavsiyesine uyamıyorum. Hakkında yazdığım şehrin sahillerinde uzun yürüyüşler de yollar ve dar sokaklarda aylak gezintiler de yok. Dolayısıyla her şey bilgisayarım, cep telefonum ve zihnimin koridorlarında vücuda gelmeli. COVID-19 insan icadı sınırları tanımadı: Ortak bir küresel reaksiyon veremeyen ülkeler yüzünden hızla yayıldı ve bize milliyetçiliğin toplumların doğal gücünü nasıl zayıflattığını tekrar açıkça gösterdi.

Sanat izleyiciliğinin bize sunduğu en büyük ödül insanın güçlü ve zayıf taraflarına dair algılarımızı derinleştirmesi olsa gerek. Nilbar Güreş'in eserleri ve aslında bir bütün olarak yaşamı yalnızca kendimizi daha iyi anlamamıza yardımcı olmuyor, başkalarına destek olmak için neler yapabileceğimizi de hatırlatıyor bize. Eserleri toplulukların birbiriyle bağ ve iletişim kurma biçimlerinden doğuyor. Bu eserlerden birinin içine girdiğiniz an canlandığınızı hissediyorsunuz. Bizi yaşam gücümüzü kullanmaya ve kurulu düzenin bunu yok etme teşebbüsleriyle mücadele etmeye davet ediyor. O küçük insan topluluklarının yılmaz bir savunucusu. Bu tavrını belki de en iyi özetleyen eseri babasının Anadolu'daki köyü hakkında yaptığı ve üç bölümden oluşan *Açık Telefon Kulübesi*. Eser ulusal ve uluslararası güçlerin bazı insan topluluklarını toplumun "devamı" adına nasıl da göz ardı ettiğini anlatıyor.

Bu giriş metnine bir özürle son veriyorum. Bu kitap İstanbul'un sanatçıları hakkında. Sayfaları şehre dair imge ve izlenimlerle dolu, ancak yayında yer alan sanatçılardan birçoğu bu-
lundukları yerin kendilerini tanımlamadığında ısrarcılar. Her biri modern dünyanın tam anlamıyla bir parçası. Sokakta, kafelerde ve vapurlarda karşılaştığımız insanların zihinlerinden ve kalplerinden nelerin geçtiği-

[2]
Orhan Pamuk,
İstanbul: Hatıralar ve Şehir,
YKY, 2013, s. 68.

ni hiçbir zaman bilemiyoruz. İstanbullular ve onların meslekleri (matbaacılar, taksidermistler, saatçiler, diğer sanatçılar, katipler vb.) üzerine bir sürü filme imza atmış Ali Kazma'nın tamamladığı eserleri yerine, Narvik adında küçük bir Norveç köyünü konu edinen, henüz yapım aşamasında bulunan projesine odaklandım. Bu da bizi 20. yüzyıl düşüncesi üzerine, dolambaçlı bir fikirler labirentine yöneltti. Kazma, rehberlik pozisyonu için mükemmel bir aday. Kendini kitaplara, bitmek bilmeyen satırlar dolusu kelimelelerin arasına gömüyor ve filmler, videolar üretiyor; bir diğer deyişle imgeler uç uca eklenerek filme dönüşüyor. Satırları ve imgeleri özümseyip bu sert karışımı yeni bir düşünce biçimiyle sindirmemize yardımcı oluyor.

Bu kitapta yer alan on iki sanatçı da tipik birer İstanbullu değil: Her biri, küresel sanat dünyasının sağlık durumuna güçlü bir ışık tutmaya muktedir bu şehrin değişmekte olan âdetlerine rehberlik ediyorlar. İstanbul, birden fazla imparatorluğun başkenti ve Napolyon gibilerinin de gözdesi olmasına rağmen kendine has saygınlığını korumayı başardı. Napolyon'un meşhur özdeyişine göre "Dünya tek bir ülke olsaydı, başkenti Konstantiniyye olurdu." Hale Tenger'in oyuncak yerküresinin bize gösterdiği üzere, dünya elbette aslında bir bütündür. İstanbullular bu durumu kavramaya yetecek kadar uzun ve zengin bir tarihe sahip; nesiller boyunca bakış açılarının kısıtlanmasına direnmişler. Bu kitap İstanbul'u tanımlamaya dair bir teşebbüs değil; bu şehrin dünyada olup bitenleri yansıtan bir laboratuvar olarak panoraması yalnızca. Bu on iki sanatçıyı yaşadıkları şehrin kendine has doğasının tadını çıkarırken gösterebilmeyi başarmışızdır umarım. Elbette eserleri aracılığıyla İstanbul'un kırılma noktalarına da ışık tutuyorlar, ancak çalışmalarının odağında istisnasız olarak daha geniş ölçekte küresel sorunlar yer alıyor.

Bugüne kadar dünyayı küçük hesaplara düşkün adamların hanedan didişmeleri şekillendirdi. Kasıtlı olarak "adamlar" diyorum; dünyada kaç resmi sınır kadınlar tarafından çizilmiştir? Belki kadınlar davranışlarımız üzerinde daha çok söz sahibi oldukça erkek erkeğe şekillendirilen sınırlar da yıkılıp gider. Bu arada ben sabırsızca Orhan Pamuk'un tavsiyesine uyararak Boğaz sahillerini özgürce arşınlayacağım günleri bekliyorum.